

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Hvad Danmark skal forstå om Rigsfællesskabet

Gad, Ulrik Pram

Published in:
Tidsskriftet Grønland

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Gad, U. P. (2016). Hvad Danmark skal forstå om Rigsfællesskabet. *Tidsskriftet Grønland*, 64(3), 156-159.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

AF ULRIK PRAM GAD

Hvad Danmark skal forstå om Rigsfællesskabet

RESUMÉ

Artiklen er en kritisk analyse af Taksøe-rapportens anbefalinger i forhold til Arktis og Grønlands placering i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik frem til 2030. Forfatteren stiller spørgsmål ved udgangspunktet for disse anbefalinger og konkluderer, at Rigsfællesskabet paradoksalt nok kan forlænges, hvis man starter med åbent at erkende, at Grønland og Danmark ikke automatisk har samme interesser.

I sin meget omtalte rapport indleder Peter Taksøe-Jensen argumentationen for en mere "interessebaseret" udenrigspolitik med dette komplekse mission statement: "Danmarks udenrigspolitik skal varetage Kongerigets nationale interesser. Det gøres mest effektivt ved at føre en interessebaseret udenrigspolitik, som har Danmarks, de øvrige rigsdeles og befolkningens sikkerhed, velstand og grundlæggende værdier som sine centrale pejlemærker." Efter præsentationen har der i medierne været en vis debat af den sammenhæng, Taksøe konstruerer mellem interesser og værdier. Mere interessant er det måske at spørge: Hvis interesse og hvis værdier skal udenrigspolitikken bygges på? Og hér mudrer Taksøes rapport billedet.

Grønlands udenrigsminister, Vittus Qujaukitsoq, nåede allerede inden offentliggørelsen af Taksøe-rapporten i en artikel i tidsskriftet 'Udenrigs' at indskærpe, at "man [bliver] i

Ulrik Pram Gad (f. 1973) er lektor i arktisk kultur og politik ved Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet. Fra 1998 til 2002 arbejdede han i Nuuk som direktionssekretær i Grønlands Hjemmestyre og som kon-torchef i Udenrigs-

direktoratet. Hans bog 'National Identity Politics and Postcolonial Sovereignty Games: Greenland, Denmark, and the European Union' udkommer på Museum Tusulanums Forlag 7. oktober.

langt højere grad fra dansk side nødt til at anerkende Grønland som den arktiske rigsdel [...] med egne interesser". Straks efter offentliggørelsen af Taksøe-rapporten snublede han da også over Taksøes formulering om, at "det danske værdigrundlag er dermed også at betragte som en del af Kongerigets interesser". Læst med grønlandske øjne er det "egentligt skræmmende læsning, hvis Peter Taksøe-Jensens rapport nu skal danne grundlag for en ny dansk udenrigspolitik, som udelukkende skal baseres på 'danske værdier og interesser' ", mente ministeren ifølge KNR (Grønlands Radio).

I forhold til tidligere danske formuleringer synes Taksøe at være unødvendigt konfliktsky. Som udenrigsminister i SR-regeringen var Martin Lidegaards vision for rigsfællesskabet, ifølge et interview gengivet i Martin Breums

bog Balladen om Grønland, at "vi [skal] samarbejde til gensidig gavn og glæde – med respekt for hinandens mål [...] Jeg respekterer Grønlands mål om politisk selvstændighed [...] Vi [Danmark] fylder simpelthen mere i Beijing og Washington og Berlin, fordi vi hænger sammen med Grønland".

Det er en åben anerkendelse af, at forskellige interesser er en forudsætning for, at man med åbne øjne kan foretage en fælles prioritering, som kan få rigsfællesskabets udenrigspolitik til gå op i en højere enhed. Fordi man så kan foretage en åben, fælles prioritering af eventuelt konkret modstridende interesser. Men vigtigere endnu, fordi man anerkender Grønland som en enhed, som har og selv er i stand til at formulere sine distinkte interesser. Får man ikke svesken på disken, er der større risiko for, at man falder over hinandens ben – eller direkte giver sig til at spænde ben for hinanden. Men det bliver sværere endnu, når man ser på substansen af de forskellige interesser. Helt vitale interesser viser sig meget hurtigt at være diametralt modstridende – og så kræver det en vis spidsfindighed at få tingene til at gå op i en højere enhed. Taksøes uklare formuleringer om Danmarks, Grønlands og rigsfællesskabets interesser afskærer ham fra den analyse.

For hvad er det for en grønlandsk interesse, Martin Lidegaard identificerede i ovennævnte interview? Det er ret grundlæggende: "Jeg respekterer Grønlands mål om politisk selvstændighed." Også den nuværende danske statsminister, Lars Løkke Rasmussen, har fortalt, senest til KNR, at han "respekterer ønsker om selvstændighed i både Grønland og Færøerne". Det var denne centrale interesse, som den grønlandske statsminister, Kim Kielsen, så sent som sidste år bekræftede i poetisk form, som refereret af Sermitsiaq: "Jeg mærker, at selvstændighedslysten brænder i mit hjerte, som nyfalden sne på en forårssolskinsdag."

Hele Taksøes opbygning af Kongeriget som en "arktisk stormagt" afhænger af, at grønlandsk selvstændighed ikke kompromitterer Rigets integritet. Han oplister, som den aller-

første blandt "Danmarks vitale interesser", "at sikre Rigets fortsatte eksistens, integritet og sikkerhed". På et debatmøde i regi af Det Udenrigspolitiske Selskab den 4. maj opsummerede kontreadmiral Nils Wang sagen sådan, at den største sikkerhedstrussel i Arktis ikke er Rusland, men rigsfællesskabets opløsning.

Sådan ser Grønland rigsfællesskabet

Rigsfællesskabet er ikke den eneste sammenlutning af umage enheder, som har brug for at forklare, hvordan den hænger sammen. EU har sin formålsparagraf om at udvikle sig mod en 'ever closer union'. Blandt unionens arkitekter har rationalet været udtrykt i forestillingen om, at 'cyklen må fortsætte fremad, ellers vælter den'. Hvis man skal blive i dét billedsprog, så er rigsfællesskabet en cykel i bakgear: Hvis ikke man i Grønland kan fortælle en historie om, at rigsfællesskabet er et skridt på vejen til selvstændighed, så er man på afveje; på vej tilbage til kolonitidens underkastelse. Bundlinjen er, at rigsfællesskabet kun har legitimitet i Grønland, hvis fællesskabet er rettet mod at gøre sig selv overflødigt. Sagt med andre ord: Rigsfællesskabet kan kun fortsætte, så længe det er under afvikling.

Baggrunden for det paradoks er den, at Grønland er en distinkt 'postdansk' nation på samme måde som andre aflæggere af det danske rige. Norsk, islandsk, færøsk og grønlandsk nationalisme er for en stor del formet af eksilstuderter og intellektuelle i den imperiale hovedstad København. Hér blev tankerne præget af en særlig grundtvigiansk udgave af tysk romantik, som grundlæggende siger, at en rigtig nation er en homogen kulturel enhed, som har sin egen stat: Folk, sprog, kultur, religion, velfærd, administration og suverænitet skal helst falde sammen i forholdet 1:1. Derfor er det en konstant grundtone i grønlandsk politik, at Grønland burde være selvstændigt. Det kan hænde, at det aldrig bliver muligt – men det burde det være. Og derfor har meningsmålinger i Grønland i årtier ret konsekvent vist ca. 80 pct. tilslutning til selvstændighed – men også 80 pct. tilslutning til, at det først kan

realiseres, når det ikke vil koste på velfærden. Deraf den konstante efterspørgsel blandt de grønlandske vælgere efter projekter, som kan finansiere en selvstændig velfærdsstat.

Alle veje fører til København

Kræfter i Danmark – og i Grønland – som ønsker at forlænge rigsfællesskabet, må tage selvstændighedstrangen alvorligt. En helt central måde at gøre dét på er at arbejde for en diversificering af afhængigheden. For Grønland er ikke uafhængig. Det er ingen lande i en interdependent verden. Men Grønlands afhængighed er uacceptabelt ensrettet: Al fragt kommer fra Aalborg. Næsten alle fly går til København. Stort set al import af kvalificeret arbejdskraft, viden, systemløsninger osv. kommer fra Danmark. Danmark fylder alt for meget.

I lang tid har forbindelsen til Danmark kunnet legitimeres af udviklingsbehov: Grønland er ikke klar til at stå på egne ben. Men den slags historier er man ret trætte af at høre på i Grønland. Mange danske politikere gør sig store anstrengelser for at tale om rigsfællesskabet som 'ligeværdigt' og lægge afstand til mor/barn- og storebror/lillebrormetaforer. Men hver gang danskere stiller sig op og udlægger, hvad der er i Grønlands interesse, bekræftes opfattelsen af, at Danmark ser på Grønland med traditionelle, paternalistiske briller.

Ifølge Grønland må Grønlands interesser formuleres i Grønland. Og på sin vis har hele hjemmestyretiden været en lang eksperimenteren med at diversificere afhængigheden – accelereret med Selvstyret i 2009: Kan vi prøve at etablere nogle fly og skibsafgange vestpå? Kan vi få turister ind via Island? Kan vi sende unge på uddannelse i Norge, Storbritannien, USA? Kan vi lave en folkeskole for oprindelige folk i Nordamerika? Kan vi finde investorer og markeder i Asien? Kan vi finde regulering, standarder og knowhow om råstofudvinding i minelande i stedet for i et land, hvis dybeste mine er Mønsted Kalkgruber?

Hvis Taksø har ret i, at det er en vital

dansk interesse at sikre Rigets integritet, så vil et afgørende redskab være at facilitere en diversificering af Grønlands afhængighed af omverdenen. Relationen til Danmark bliver mindre belastende, hvis den bliver mindre dominerende.

Rigsfællesskabet som platform for suverænitetsspil

Udviklingen i Grønlands forhold til EU er et godt eksempel på, hvordan det kan se ud, når Danmark stiller sig til rådighed som platform for en sådan diversificering. Grønland fulgte Danmark ind i EF i 1973 – men fik i kraft af Hjemmestyret fra 1979 mulighed for at melde sig ud igen i 1985. Med det danske medlemskab som platform fik Grønland i stedet status som associeret 'oversøisk land eller territorium' (OLT).

Over årene har Grønland og Danmark gradvist udviklet rutiner og arbejdsdelinger, hvor Grønland først har fremstået som en ligeværdig tredjepart – og siden har Danmark i højere og højere grad været retoucheret ud af billedet. Også bag facaden, i det diplomatiske maskinrum, er tyngdepunktet i initiativet og muskelkraften gradvist skiftet nordpå. Tilsvarende bevægelser sker også – i forskelligt tempo – i andre af Grønlands udenrigsrelationer.

Med en anerkendelse og analyse af hvor og hvordan Grønland og Danmark har forskellige interesser, ville Taksø kunne have leveret vigtige forslag til, hvordan Danmark og Grønland kan blive endnu bedre til at omgås mere kreativt med den formelle danske suverænitet – og hvor det er vigtigt at gøre det. Er hvalfangst egentlig en dansk interesse? Eller skulle man ikke bare se at finde en måde at overlade arbejdet i Den Internationale Hvalfangstkommission (IWC) til Grønland og Færøerne?

Når nu det, som Vittus Qujaukitsoq påpeger, er Grønlands geografiske placering, som er Kongerigets adgangsbillet til Arktisk Råd, hvorfor er det så ikke standardprocedure, at det er Grønland, der fører ordet på Rigets vegne? Den slags arbejdsdeling kunne være genstand for en struktureret analyse, som

kan være med til at mindske, hvad nu afdøde politiker, diplomat og forfatter Finn Lynge kaldte de grønlandske "postkoloniale fantomsmerter": Undertrykkelsen er væk – men man mærker den stadig.

Den største udfordring kan blive, når Danmark og Grønland skal finde en delikat balancegang i bilaterale relationer til tredjeparter med en mere traditionel tilgang til suverænitet. For et EU, som er vant til at dele suverænitet, er Grønland måske bare endnu et flag i flagalléen. Men hvordan overbeviser Danmark og Grønland Kina om, at Kina er velkommen til at henvende sig direkte i Nuuk – når nu Kina helst vil have sig uvedkommende indblanding i Tibet frabedt? Og hvordan viser Danmark Grønland, at det er Kina, som ikke har lyst til at komme – og ikke Danmark, der holder Kina væk?

Kompetent interessevaretagelse

Skal det danske diplomati og embedsapparat kunne håndtere den slags suverænitetsspil på en måde, der er både kompetent og troværdig i Grønland, må der ske en dansk oprustning – ikke i form af militært isenkram til Arktis, men i form af viden om Grønland. Som en del af en argumentation for at Danmark ikke kan klare sig med lokalt ansatte på ambassader, men må opretholde et korps af diplomater på og ikke mindst udsendt fra Asiatisk Plads, oplister Taksø en række af deres vanskeligt erstattelige kompetencer: De har, generisk, en "bred viden om økonomisk diplomati, udviklingsbistand, sikkerhedspolitik, europapolitik og folkeret og menneskerettigheder". Yderligere kan de varetage særligt danske interesser generelt, fordi de har "erfaring med danske indenrigspolitiske og samfundsøkonomiske forhold og arbejdet på Slotsholmen". Endelig kan de varetage specifikke danske interesser, fordi de har "indsigt i geografiske områder af særlig vigtighed for Danmark [og] mere sektorspecifikke prioriteter [som fx] klima og fødevarer" (Taksø 2016: 22). Men for rigsfællesskabets fremtid vil det være vigtigt, at større dele af det danske diplomati og den danske

embedsstand opnår en dybere forståelse af særskilt grønlandske interesser og af interne grønlandske politiske spil. Det er godt, at særligt Udenrigsministeriet trækker grønlandske (og færøske) kolleger ind på kortere eller længere 'indstationeringer' – men det er ikke tilstrækkeligt. Beredskabet ude i systemet til at fange nordatlantiske sager og vinkler, som ikke er 'standard dansk interesse', må være så stort, at Grønland (og Færøerne) føler, at de får kompetent varetagelse af deres interesser i København. Ikke fordi Danmark på traditionel paternalistisk vis skal genovertage hjemtagne kompetencer, men fordi Udenrigsministeriet skal levere en lige så kvalificeret service til Royal Greenland og Qaasuitsup Kommunia som til Danfoss og til Viborg Kommune.

Rigsfællesskabets holdbarhedsdato kan – paradoksalt nok – forlænges, hvis man starter med at erkende åbent, at Grønland og Danmark ikke automatisk har sammenfaldende interesser; at rigsfællesskabet skal tænkes som en 'ever looser union'; at Danmark aktivt må facilitere diversificeringen af Grønlands afhængighed; og at et væsentligt redskab i den forbindelse vil være udviklingen af nye måder at spille spil med Danmarks formelle suverænitet.

Et generelt 'dannelsesløft', hvad angår de politiske dynamikker i både rigsfællesskabet og i Nuuk, er nødvendigt, hvis Danmark skal kunne spille den slags spil elegant nok til, at man ikke spænder ben for Grønlands interesser og selvstændighedstrang – og dermed for Danmarks interesse i at holde rigsfællesskabet kørende.

Referencer

- Martin Breum (2014): Balladen om Grønland, Gyldendal.
 KNR (2016): 'Vittus: Taksø-rapport er skræmmende læsning', 2. maj, <http://knr.gl/da/nyheder/vittus-taks%C3%B8erapport-erskr%C3%A6mmende%C3%A6sning>.
 Vittus Qujaukitsoq (2016): 'Hvad kan Danmark bidrage med i Arktis?', Udenrigs.
 Sermitsiaq (2015): 'Kim Kielsen forklarer sin pragmatiske linje', 28. april, <http://sermitsiaq.ag/kim-kielsen-forklarerpragmatiske-linje>.
 Peter Taksø-Jensen (2016): Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid, København: Udenrigsministeriet.